

ÖLEN MÜSLÜMANLARA KARŞI GÖREVLER¹

İnsanın dünyadaki fizikî varlığı, doğum ile ölüm çizgisi arasında belirli bir zaman dilimiyle sınırlıdır. Bu iki çizgi arasındaki süre; onun ömrünü ve sorumluluk alanını teşkil etmektedir. Çünkü dünya hayatı, insan için bir imtihan yeridir. Yüce Allah ölümü ve hayatı; kimin daha güzel iş ve davranışta bulunacağını denemek için yaratmıştır (Mülk; 67/2).

Buna göre; diğer bütün canlı varlıklarda olduğu gibi insanın da belirli bir ömrü ve takdir edilmiş bir eceli vardır. Bu Allah'ın ilahi bir kanundur. Ancak İslam'a göre ölüm; bir son ve yok olma değil, yeni bir hayatın başlangıcıdır. Bu nedenle insana duyulan saygı, ölümle sona ermez. Onun manevi hatırasına duyulan saygı devam eder, dualarda ve sohbetlerde hayırla anılır, anılmalıdır. Ölen bir kimse hemen unutulamaz. Çünkü onun akraba, komşu, çevre ve diğer yakınlarının bağlılıkları ve hatıraları vardır. Diğer varlıklardan farklı olarak insanın ölümünden sonra dua ve istiğfara, hayır ve hasenata ihtiyacı vardır. Dünyada iken yaptığı güzel amellerin mükâfatını da âhirette görecektir (Al-i İmrân, 3/182).

İlk Ölüm Anı ve Ölüm Haberi

Şüphesiz ki ölüm; geride kalanları üzüntü içinde bırakan bir olaydır. Şayet ölen kişi; aile fertlerinden biriye bu acı ve üzüntüyü daha da arttırmaktadır. Çünkü yaratılışın bir özelliği olarak kişi öncelik sırasına göre; anne, baba, çocuk, kardeş, akraba, komşu, arkadaş ve diğer insanlara karşı sevgi ve acıma duyguları taşımaktadır. Müslüman inancının gereği olarak kendisine ulaşan bu tür haber ve olaylara karşı sabırlı olmalıdır. Nitekim Kur'an'da; insanın benzer acı ve üzüntülerle imtihan edildiğini haber vermektedir:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele” (Bakara; 2/ 155).

Peygamber efendimiz, bir musibet veya ölüm haberi duyunca; şu ayeti okuyarak Allah'a olan teslimiyetini ve bağlılığını ifade etmişlerdir :

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

“Onlar, başlarına bir musibet gelince, 'Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz' derler” (Bakara; 2/156). Yine Peygamberimiz (a.s.), bir müminin herhangi bir felaket ve musibetle karşılaşması durumunda da şöyle dua etmesini tavsiye etmişlerdir:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ أَنَا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ أَجْرُنِي فِي مُصِيبَتِي، وَأَخْلَفَ لِي مِنْهَا إِلَّا خَيْرًا أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا

“Başına bir felaket gelen mümin, Allah'ın buyurduğu üzere 'Biz Allah içiniz ve biz O'na döneceğiz' Allah'im bu musibetime hayırlı bir karşılık ver, kaybettiğimin yerine daha iyisini ihsan buyur” diyen müslümana Allah, onun kaybettiğinden daha iyisini verir.”²

Nitekim Hz. Peygamber (a.s.)'in Uhud savaşında vefat ettiği şeklinde bir haberin yayılması üzerine orada bulunan müslümanlar şaşkına dönmüşlerdi. Bu acı haber müminleri heyecan, üzüntü ve paniğe düşürmüştü. İçlerinden bir grup dağa doğru çekilirken, bir grup Medine yolunu tutmuş, bazıları da olduğu yerde yığılıp kalmıştı. Bazı münafıklar da bu haberi istismar ederek şayet “Muhammed gerçek Peygamber olsaydı öldürülmezdi. Atalarımızın dine dönsek daha iyi olur” diyecek kadar ileri gitmişlerdi. Kısa bir süre sonra Hz. Peygamber

¹ Bu bölüm Diyanet İşleri Başkanı Yardımcısı Doç. Dr. Fikret KARAMAN tarafından hazırlanmıştır.

² Müslim; Cenaiz; 3, 4. I, 632.

(a.s.); “Ey Allah’ın kulları bana gelin!” diye seslenmesi üzerine Müslümanlar sevinmişler ve hemen etrafında toplanarak onu savunmaya başlamışlardır. Öte yandan bu habere aldanan Kureyş; aldığı netice ile yetinerek savaş alanını terk etmiştir. Hz. Peygamber bu durumun farkına varmış ve bunu kendisi ve arkadaşları için bir fırsat olarak değerlendirmiştir.³ Halbuki Hz. Muhammed (a.s.) da bir insandır. Önceki Peygamberler gibi onun da ölümlü olduğu unutulmamalıdır. Ne var ki Hz. Muhammed (a.s.) daha sonra Medine’de bir müddet hastalandıktan sonra vefat edince onun ölüm haberi yine büyük bir üzüntüye neden olmuştur. Hatta Hz. Ömer (r.a.); “Kim Muhammed öldü derse onu öldürürüm” diyerek üzüntü ve heyecanını gizleyememiştir. Fakat soğuk kanlılığını koruyan Hz. Ebu Bekir ; “ Kim Muhammed’e tapıyorsa bilsin ki o vefat etmiştir. Kim Allah’a tapıyorsa bilsin ki O diridir, ölmez” demiş ve daha sonra şu ayeti okuyarak herkesi sükunete davet etmiştir:

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

“Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükafatlandıracaktır” (Al-i İmran; 3/144).

Görüldüğü gibi bu vefat olayı insanlara çok ağır gelmiştir. Ancak bu ayetin işaretine herkes Allah’ın takdirine rıza göstererek sabır ve tahammül etmiştir. Böylece acıklı da olsa herkes onun ölümünü kabullenmiştir.

Hasta olup normal bir ortamda vefat etmek üzere olanlara karşı da; yakınlarının bazı görevleri vardır. Eğer bir güçlük yoksa, ölüm döşeğinde yatan kişiyi kibleye doğru ve sağ yanı üzerine çevirmek müstehaptır. Samimi dost ve arkadaşlarından biri uygun bir tarzda “kelime-i tevhid’i ve tövbeyi” hatırlatacak şekilde telkinde bulunmalıdır. Ancak ona “haydi sen de söyle” diye zorlanmamalıdır. Kendi arzu ve iradesiyle bu cümleyi söyletmeye yardımcı olunmalıdır. Bu hususta sevgili peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

مَنْ كَانَ آخِرُ مَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

“Kimin son sözü “لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” olursa, o kişi cennete girer.”⁴ Son anını yaşayan bu tür hastaların yanında Yasin veya Ra’d suresini okumak da müstehaptır. Vefat gerçekleşince artık cenaze yakanıncaya kadar yanında Kur’ân okunmaz. Fakat dua edilebilir. Başka bir odada veya yerde Kur’ân okunmasında ise bir sakınca yoktur.

Teciz, Tekfin ve Defin İşlemleri

Ruhun bedeni terk etmesi haline ölüm denir. Cenaze için yapılması gereken hazırlıklara "teciz", kefenlenmesine "tekfin", kabre konulmasına da "defin" denir.⁵ Buna göre, ölen bir Müslüman’ı yıkamak, kefenlemek cenaze namazını kılıp dua etmek ve bir kabre gömmek müminler için farz-ı kifayedir. Bu nedenle ölüm olayı tahakkuk edince, söz konusu işlemleri; en yakınları veya komşu, dost ve arkadaşları tarafından süratle tamamlanmalıdır. Zira Peygamberimiz (a.s.) da; genel olarak bu tür işlemlerin bir an önce yerine getirilmesini tavsiye ederek şöyle buyurmuşlardır:

أسرعوا بالجنائز فإن تك خيراً تقدّموها إليه، وإن تك شراً تضعوه عن رقابكم

“Cenazeyi defnetmekte acele ediniz. Eğer bu ölü iyi bir kişi ise, onu (bir an evvel kabrindeki) hayır ve sevabına ulaştırmış olursunuz. Eğer bu cenaze iyi bir kişi değilse, onu omuz-

³ Ateş Süleyman; *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*; II, 117. Yeni Ufuklar neşriyat, İstanbul, 1988.

⁴ Ebu Davud; *Cenaiz*, 20. III, 48.

⁵ Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, VII, 353.

larınızdan çabuk indirip bırakırsınız.”⁶ Hadiste kastedilen sürat; ölüm kesinleştikten sonra, defin gibi işlemlerinin acele olarak yerine getirilmesidir. Çünkü cenazenin ihtiyaçtan fazla ailesinin gözü önünde hapsedilip bekletilmesi doğru değildir. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.) dönemindeki uygulama da bu istikamette olmuştur. O halde geçerli bir mazeret yoksa, cenaze bir an önce istirahatgâhına tevdi edilmelidir. Bu durumda akraba, komşu, arkadaş ve diğer yakınlarının cenaze namazını kılmak için gayret sarf etmeleri gerekir. Zira Cenazenin taşınmasına yardımcı olmak ve kabristana kadar eşlik etmek de sünnettir. Sevgili Peygamberimiz (a.s.) bu hususta şöyle buyurmuşlardır:

حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ رُدُّ السَّلَامِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَازَةِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ.

"Müslüman'ın Müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selamı almak, hastayı ziyaret etmek, cenaze ardında gitmek, davete icabet etmek ve aksırana dua etmek yerhamükellâh / Allah merhamet etsin demektir."⁷

Ölene Ağlanır ve Ağıt Yakılır mı?

Ölünün başında, cenazenin definde ve kabir ziyareti esnasında bağırp çağırılmadan, yaka paça yırtmadan sessizce ağlamak caizdir. Çünkü bu tür bir ağlama insanlardaki acıma ve merhamet duygusunun dışı yansımasıdır. Buna rağmen Yüce Allah sabır ve teslimiyet içinde olanları, acı ve musibetlere tahammül edenleri de övmüştür. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.) oğlu İbrahim vefat edince hüznün ve teessüründen dolayı göz yaşlarını tutamamıştır. Bu olayı gören sahabî,

ا تبكي ا و لم تكن نهيت عن البكاء

"Siz de mi ağlıyorsunuz? Siz ağlamayı yasaklamamış mıydınız?" diye sorması üzerine Hz. Peygamber (a.s.);

قال لا ولكن نهيت عن صوتين أحققين صوت عند مصيبة؛ خمس وجوه وشق جيوب ورثة الشيطان

"Hayır! Ben (insanı isyana sürükleyen ahmakça) iki sesi yasakladım: Bir musibete uğradığında yüzleri tırmalayıp yaka paça yırtarak ağlamak şeytanın sesi (yani insanı günaha götürecek sözleri terennüm etmeyi yasakladım)."⁸

Görüldüğü gibi sesini yükselterek ağlamak, çirkin söz söylemek, bağırp çağırarak, ağıt yakmak, üstünü başını dövmek ve yolmak doğru değildir. Hatta Hz. Peygamber (a.s.), bu aşırılıklar ve taşkınlıklar nedeniyle cenazenin bile rahatsız olacağını bildirmişti:

"الميت يعذب ببكاء أهله عليه"

"Şüphesiz ölü, arkasından ailesinin ağlaması yüzünden azap görür."⁹

Başka bir hadiste de bu tür davranışlar câhiliyye adeti olarak nitelendirilmiştir.¹⁰

ليس منا من شق الجيوب و ضرب الحدود و دعا بدعوة الجاهلية

"(Bir yakınınızın ölmesi üzerine) elbisesinin yakalarını yırtan, eli ile kendisen vurup dövünen ve cahiliyye çağrısı ile feryat eden (ağıt yaka) kimse bizden değildir."¹¹ Bu ve benzer hadislerden de anlaşıldığı gibi ölü için dövünmek, yaka yırtmak ve çeşitli sözler söyleyerek bağırp çağırarak açık bir şekilde yasaklanmıştır.

Cenazeyi Alkışlamanın Dini Hükümü

⁶ Tirmizi; Cenaiz, 30. III, 335.

⁷ Müslim, Selam 3. II, 1704. Ebu Dâvud, Edeb 98. V, 288. Tirmizi, Edeb 44. V, 80.

⁸ Tirmizi; Cenaiz, 25. III, 328.

⁹ Müslim Cenaiz, 9. II, 638.

¹⁰ Tirmizi; Cenaiz, 23. III, 325.

¹¹ Tirmizi, Cenâiz, 22. III, 324.

Vefat edenin cenaze işlemleri yerine getirilirken riayet edilecek önemli bir husus da; âhret alemini düşünmek, ölümü hatırlamak, ondan yeterince ders ve ibret almaktır. Nitekim Kur'ân'da da açıklandığı gibi insan nerede olursa olsun mutlaka bir gün ölümle yüz yüze gelecektir:

اين ما تكونوا يدركم الموت و لو كنتم في بروج مشيدة

“Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır...” (Nisa; 4/78)

Cenaze törenlerinde acı, ızdırap, göz yaşı, hasret, ayrılık ve üzüntü dolu bir yas ve matem atmosferi oluşmaktadır. Buraya katılan herkes; tam bir sükunet, teslimiyet ve tefekkür halini yaşamaktadır. Hal böyle iken; bazı cenazelerin; camiye ve kabristana nakli esnasında alkışlandığı görülmektedir. Halbuki İslam tarihinde ve kültürümüzde cenazenin alkışla defnedildiği bir döneme rastlanmamıştır. Alkış, daha çok hayatta olanlara takdir hislerini dile getirmek için yapılır. Geçmişte ve günümüzde yapılan bir çok toplantı, tören ve protokol hizmetlerinde yapılan alkışlar da bu amaca yöneliktir.

Kur'ân-ı Kerim'de dua, Kabe'yi tavaf ve namaz kılmak gibi hallerde ıslık ve alkışın bir işaret olarak câhiliyye devrinde Araplarca kullanıldığı bildirilmektedir. Fakat onların bu davranışları Kur'ân'ın şu ayetiyle kınanmıştır:

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءٌ وَتَصْدِيَةٌ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

“Onların, Kabe'nin yanında duaları, ıslık çalıp el çırpımdan ibarettir...” (Enfal; 8/35)

Bu ayetle ilgili tefsir kaynaklarına bakıldığında müşriklerden bazı erkek ve kadınların Ka'bey'i çıplak olarak tavaf ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bunlar; tavaf sırasında el parmaklarını birbirine kenetleyip ağızlarına götürerek ıslık çalıyor, bir taraftan da ellerini çırparak alkış tutuyorlardı. Bu da iddialarına göre onların duasıydı. ıslık ve el çırpma olayı dua, ibadet ve hatıra adına yapılmış olsa bile tasvip görmemiştir. Bu nedenle son yıllarda bazı cenaze törenlerinde bir kısım insanlar cenazeye alkış tutularak ve slogan atılarak bunun tabii bir adet ve teamül haline getirilmesini istenmektedirler. Hangi amaçla yapılırsa yapılsın cenaze törenlerinde alkış tutmak ve slogan atmak cenazenin defin adabıyla uygun düşmemektedir. Kaldı ki alkış cenazeye olan saygıyı yok etmektedir. Ağıt yakmak, yüksek sesle ağlayarak ve fer-yat etmek cenazeyi nasıl rahatsız ediyorsa alkış ve ıslık gibi hiçbir ilmi temeli olmayan davranışlar da onun ruhunu rahatsız edecektir.

Cenaze Merasimlerinde Görülen Bidat ve Hurafeler

Günümüz cenaze törenlerinde, bazı ölülerin dostları, yakınları veya çalıştıkları kurumları camii avlularına ve kabristanlara çelenkler göndermektedirler. Halbuki sosyal hayatımızın her alanında olduğu gibi cenaze törenlerinde da israf ve aşırı harcamalar doğru değildir. Sadelik ve sükunet esastır. Bu nedenle israf ve şekil açısından cenaze törenleri için çelenk yapmak ve taşımak da cenaze merasim adabına uygun düşmemektedir. Ancak genel olarak kabristanda ağaç dikmek ve yeşilliği korumak özellikle kabristanların iç ve dış çevresini ağaçlandırmak tavsiye edilmiştir. Kur'ân-ı Kerimde de işaret edildiği gibi ağaç, bitki ve diğer yeşilliklerin tamamı kendilerine mahsus halleriyle Allah'ı anmaktadırlar:

تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّنْبُغُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ خَلِيمًا غَفُورًا

“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tespih ederler. Her şey onu hamd ile tespih eder. Ancak siz onların tespihini anlamazsınız. O, halîm'dir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır.” (İsra; 17/44)

Bu durumda kabristana dikilen ağaç, canlı kaldıkça onun tespih ve zikrinden kabir sahibi faydalanacaktır. Sahabeden İbn Abbâs anlatıyor:

مر النبي على قبرين

Hz peygamber (a.s.) iki kabre uğradı ve

فقال انهما ليُعذبان و ما يعذبان في كبير

"Bu kabirdeki insanlar muhakkak azap ediliyorlar. Azap edilmeleri de büyük bir işten dolayı değildir" dedi ve gerekçesini şöyle bildirdi:

ثم قال بلى اما احدهما فكان يسعى بالنميمة و اما الاخر فكان لا يستتر من بوله

"Evet bunlardan biri koğuculuk yapardı, diğeri ise idrardan sakınmazdı"

قال ثم اخذ عودا رطبا فكسره باثنتين ثم غرز كل واحد منهما على قبر

Sonra Peygamber (a.s.) taze bir hurma dalı aldı ve bunu ikiye böldü. Her birini bir kabir üzerine dikti ve,

ثم قال لعله يخفف عنهما ما لم ييبسا

"Bu dallar korumayıp taze kaldığı müddetçe, bu iki kabir sahibinden azabın hafifletilir"¹² buyurdu. Böylece kabirlere ağaç dikmenin önemi, bizzat Hz. Peygamber tarafından teyit edilmiştir. Cenazenin manevi hatırasına katkıda bulunmak isteyenlerin; çelenk yerine, muhtaçlara, eğitim ve öğretim kurumlarına aynî veya nakdî yardımda bulunmaları daha uygundur.

Ölenlerin Arkasından Kur'ân Okumak

Ölülerin ruhları için her zaman Kur'ân okunup hasıl olan sevap onların ruhlarına bağışlanabilir. Ancak cenazenin defni sırasında veya sonraları para karşılığında Kur'ân ve mevlit okutmak veya ziyafet vermek doğru değildir. Ayrıca; ölenin yedinci, kırkıncı ve elli ikinci gecesi gibi belli gün ve gecelerinde okunan hatim ve mevlit merasimleri hakkında da Kur'ân ve sünnete dayalı bir bilgi veya tavsiye yoktur.

Kabrin yanında namaz kılmak, üzerine kubbe yapmak, mescit inşa etmek, mum yakmak ve bez bağlamak da geçmiş bazı din, örf, adet ve kültürlerin kalıntısı olan bidatlerdir.

Kabir Ziyareti

Kabir ziyareti; tarihin her döneminde insanın ilgi, merak ve heyecanına neden olmuştur. Kabirlere mezar denmesinin bir sebebi de budur. Çünkü mezar ziyaret edilen yer anlamına gelmektedir. Bu yüzden günümüzde; "mezarı ziyaret" ifadesi, "kabri ziyaret" ifadesinden daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Başlangıçta iyi niyetle yapılan kabir ziyaretleri zamanla ifrat çizgisini aşarak bid'at, hurafe ve batıl inançlara neden olmuştur. Bu sebeple bazı dönemlerde ve bölgelerde mezarlıklar bir umut kapısı haline gelmiştir. Başları darda kalan, hastalıklarına deva arayan bazı kimseler mezarlıklara koşmuştur. İslam'ın doğuşu sırasında Arabistan'daki müşrikler bile ölülerden medet bekliyordular.

İnsanlara "tek Allah inancı"nın getiren İslamiyet; şirk, küfür, batıl inanç ve benzeri davranışların canlanmasına yol açabilecek hareketleri yasaklamıştır. Kabir ziyareti de bunlardan biridir. Nitekim Hz Peygamber (a.s.) İslam'ın itikâdî prensipleri; Müslümanlar tarafından iyice anlaşılıp gönüllere yerleşinceye kadar kabir ziyareti konusunda dikkatli ve temkinli davranılmasını istemişlerdir. Ancak iman prensipleri kalplere yerleşip, yanlış inançlara sapma ve kabirlere tapınma endişesi ortadan kalkınca; kabir ziyaretine izin verilmiştir. Şu hadisi şerif de bu hususu açıklamaktadır:

كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَرُورُواهَا. فَإِنَّهَا تَذَكَّرُكُمْ الْآخِرَةَ

¹² Buhari; Cenaiz, 89. II, 103.

“Size kabir ziyaretini yasaklamıştım, (şimdi buna izin veriyorum.) Onları ziyaret ediniz. Çünkü bu ziyaret size âhireti hatırlatır.”¹³

Peygamberimiz (a.s.); hadislerinde kabir ziyaretinin amacını bildirmektedir. Bu da ölümü ve âhret hayatını hatırlamaktır.

Kamil Miras kabir ziyareti konusunda şöyle demektedir: “Kabir ziyaretine mutlak anlamda ruhsat verilmiştir. Ziyaretçinin kadın veya erkek olması, ziyaret edilen kabrin Müslim veya gayri Müslim’e ait bulunmasının arasında bir fark yoktur. Zira kabir ziyaretindeki ruhsat umumîdir. Nitekim kabir ziyaretinde ki yasak ta vaktiyle umumiydi. Sonra bu yasak kaldırılarak herkese mubah kılındı. Böylece erkekler için de kadınlar için de caiz oldu. Kadınların kabir ziyaretini yapabileceklerini destekleyen İslam bilginleri Hz. Aişe validemizin kardeşi Abdurrahman bin Ebi Bekr’in kabirini ziyaret etmesini örnek göstermişlerdir. İbn Ebi Muleyke anlatıyor. Hz. Aişe kabristandan geliyordu, kendisine,

-Ey müminlerin annesi nereden geliyorsun diye sordum. Aişe,

-Kardeşim Abdurrahman'ın kabirini ziyaret ettim, oradan geliyorum, dedi.

-Ben ona, Allah'ın Elçisi kabirleri ziyaretten men etmedi mi? dedim. Hz. Aişe,

-Evet vaktiyle yasaklamıştı, fakat sonra ziyaret edilmesini emretti, dedi.

Hz Aişe'nin bu açıklaması ile diğer hadislerin rivayetleri dikkate alındığında; kabir ziyaretinin mubah olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu ziyaretin erkek ve kadınlar tarafından karışık olarak yapılması halinde fesatlığa sebep olma ihtimali varsa genç kadınların katılması uygun görülmemiştir. Yalnız kadınlara ait olan ziyaretlerde ise; genç ve yaşlı şeklinde bir ayırma gerek yoktur.”¹⁴

Kabir ziyareti yapanlar ölüleri şöyle selamlamaları ve dua etmeleri tavsiye edilmiştir:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِشَاءَ اللَّهِ بِكُمْ لَاحِقُونَ

“Ey müminler topluluğu! Allah'ın selamı üzerinize olsun. İnşallah biz de yakında size katılacağız.”¹⁵

Sünnet olan kabirleri ayakta ziyaret etmek ve yine ayakta dua etmektir.

Ölenin Vasiyeti

İnsan hayatta olduğu müddetçe malını dilediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Sağlığında arzu etmesine rağmen yerine getiremediği bazı işlerini, vasiyet ederek yerine getirilmesini isteyebilir. Bu arzu ve istek bazen hastalık halinde akla gelir, bazen de hastalığının uzaması nedeniyle mala muhtaç olma ihtimalini düşünerek ölümünden sonra da yerine getirilmesini isteyebilir. Kişi ölümden sonra geçerli olmak üzere iyilik ve hayır amacıyla vasiyet yapabilir. Nitekim Kur'an da; ölüm anı yaklaştığında eğer kişi geriye bir mal-mülk bırakmak istiyorsa meşru bir tarzda vasiyette bulunmasını önermiştir.¹⁶

Sevgili peygamberimiz (a.s.) da imkanı olanlar için vasiyetlerini yerine getirmelerini tavsiye etmiştir:

مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ أَنْ يَبْيُتَ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ

“Vasiyet edecek bir şeyi bulunan Müslüman bir kimseye, vasiyeti başı ucunda yazılı olarak bulunmaksızın iki gün daha geçirmesi doğru değildir”¹⁷

¹³ Ebu Davud, Cenaiz 81. III, 558. Müslim, Cenaiz 106. I, 672. Tirmizî, Cenaiz 60. III, 380.

¹⁴ Miras, Kâmil Sahih-i Buhari Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi, IV, 373. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1980.

¹⁵ Müslim; Cenaiz, 35, I, 669. Ebu Davud, Cenaiz 83. III, 559. Tirmizî, Cenaiz 59. III, 369.

¹⁶ Bakara; 2/180; Maide; 5/106.

¹⁷ Buharî, Vesaya 1. III, 186. Müslim, Vasiyyet 4. II, 1250.

Vasiyetin edilen malın, kişinin ölümünden sonra tartışmaya ve kavgaya sebep olması gerekir. Vasiyetin yazılı ve resmi olması, vasiyetin varislere zarar verecek şekilde düzenlenmemesi ve malının üçte birini geçirmemesi gerekir.

Sahabeden Sa'd bin Ebi Vakkâs anlatıyor: Hastalığım nedeniyle Hz. Peygamber, ziyaretime geldi, kendisine;

قلت يا رسول الله اوصي بمالي كله

"Ey Allah'ın Elçisi! Malımın tamamını sadaka olarak verilmek üzere vasiyette bulunabilir miyim? dedim, Hz. Peygamber,

قال لا "Hayır" dedi.

قلت فالشطر "Yarısını vasiyet edebilir miyim" dedim, Hz. Peygamber,

قال لا "Hayır" dedi.

قلت الثلث "Üçte birini vasiyet edebilir miyim" dedim.

قال فالثلث الثلث كثير انك ان تدع و رثتك اغنياء خير من ان تدعهم عائلة يتكفون الناس في ايديهم

"Üçte biri mi? Üçte biri de çok. Varislerini zengin olarak geride bırakman, halka el açan fakirler olarak bırakmandan daha iyidir."¹⁸

Öleni Hayırla anmak

İslam insana; hayatta olduğu gibi, vefatından sonra da büyük değer vermiştir. Bu nedenle ölen kimsenin kötülüklerini, ayıplarını, suçlarını araştırmak ve hakkında dedikodu yapmak, sağlığındaki davranışlarına bakarak kınamak ve hakkında kötü sözler doğru değildir. O, artık ameliyle baş başa kalmıştır. Peygamber (a.s.),

لا تسبوا الأموات فإنهم قد أفضوا إلى ما قدموا

"Sizler ölümlere sövmeyiniz. Çünkü onlar önden göndermiş oldukları amellerinin karşılıklarına ulaşmışlardır"¹⁹ buyurmuştur.

Hadiste geçen "sövmekten maksat", ölüyü çekiştirmek, kötülüklerini sayıp dökmek ve onun hayırsız bir kimse olduğunu söylemektir. Kimse hatasız ve günahsız değildir. İnsan, öldükten sonra amelinin karşılığını görecektir. Bize düşen ölenleri iyi ve güzel hasletleriyle anmaktır. Sevgili Peygamberimiz (a.s.) bu hususta şöyle buyurmuşlardır:

ادكروا محاسن مؤتاكم، وكفوا عن مساويهم.

"Ölülerinizin iyiliklerini anın ve kötülüklerini zikretmekten vazgeçin."²⁰

İnsan sağlığında yaptığı ibadet, iyilik ve hayırların karşılığını öldükten sonra göreceği gibi, geride kalan yakınlarının yapacakları duadan, hayır ve hasenatın da yararını görecektir. Peygamberimiz (a.s.)'ın şu hadisi bu gerçeği ifade etmektedir:

إذا مات الإنسان انقطع عمله إلا من هلافة صدقة جارية أو علم ينتفع به أو ولد صالح يدعو له

"İnsan öldüğü zaman ameli sona erer. Ancak üç sınıf insanın; sadaka-i cariye, kendisinden istifade edilen bir ilim ve kendisine hayır dua eden sâlih bir evlat bırakan kimseni ölümünden sonra da amel defterine sevap yazılır."²¹

Bir sahabî;

¹⁸ Buhari, Vesaya, 2. III, 186.

¹⁹ Buharî, Cenâiz 97, II, 108. Rikâk 42. VII, 193.

²⁰ Ebu Dâvud, Edeb 50. V, 207. Tirmizî, Cenâiz 34. III, 339.

²¹ Müslim, Vasiyyet 14. II, 1255. Ebu Davud, Vesaya 14. III, 300.

أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ بَقِيَ مِنْ بَرِّ أَبَوَيْ شَيْءٍ أَبْرَهُمَا بِهِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا

" Ey Allah'ın Resûlü, anne ve babamın vefatlarından sonra da onlara iyilik yapma imkânı var mı, ne ile onlara iyilik yapabilirim?" diye sormuş Peygamberiz (a.s.);

فقال نعم: الصلاةُ عليهما، واستغفارُ لهما، وإنفاذُ عهدهما من بعدهما، وصلتهُ الرَّحْمِ التي توصلُ إلا بهما، وإكرامُ صديقيهما.

"Evet vardır. Onlara dua, onlar için Allah'tan istiğfar (günahlarının affedilmesini) talep etmek, onlardan sonra vasiyetlerini yerine getirmek, anne ve babasının akrabalarına karşı sıla-i rahmi ifa etmek, anne ve babanın dostlarına ikramda bulunmak" buyurmuştur..²²

Ölen insanın yakın ve uzak çevresine borçları varsa varisleri tarafından ödenmelidir. Peygamberimiz (a.s.) cenaze namazlarını kıldırılmadan önce varislerine ölenin borcunun olup olmadığını sorardı. Şayet borcu olan varsa yakınlarına ödemelerini emreder, ondan sonra namazlarını kıldırırdı. Gerekçesini de şöyle izah etmiştir:

إِنَّ صَاحِبَ الدَّيْنِ مُرْتَهَنٌ فِي قَبْرِهِ حَتَّى يُفْضَى دَيْنُهُ عَنْهُ

“Müminlerin ruhu, borcu ödeninceye kadar, borcu yüzünden bağlıdır.”²³

Taziyede Bulunmak

Hem ölen insana hem de geride kalan ayakınlarına karşı yerine getirilmesi gereken bir görev de **taziye**dir. Taziye ölünün yakınlarına, “Allah rahmet etsin! Başınız sağ olsun! Allah geride kalanlara ömür versin” gibi sözlerle sabır dilemek, rahatlatıcı ve teselli edici sözler söyleyerek, acı ve üzüntülerini paylaşmaktır.

Taziye vesilesiyle ölene dua edilir ve Kur'ân okuyup sevabı bağışlanır. Taziye süresi genel olarak aynı yerde yaşayanlar için üç gündür. Bu süre içinde yapılması daha uygun olur. Böylece ölenin yakınlarının daha erken acılarını unutup normal hayata döndürülmeleri sağlanmış olur. Ancak uzakta oturanlar veya geç haber alanların daha sonra da taziyede bulunmaları mümkündür.

SONUÇ

Her canlı gibi insan da bir gün ölecektir. Ancak ölüm yok olmak değil yeni bir doğum, yeni bir hayatın başlangıcıdır. Kabir hayatı. İnsan bu hayatı iman ve ibadetiyle cennet bahçesi yapabilir.

Müslümanların sağlıklarında birbirlerine karşı görevleri bulunduğu gibi ölüm sonrasında da görevleri vardır. Ölenin müslümanın teçhiz ve tekfin işlerini yapmak, cenaze namazını kılmak, arkasından hayır dua etmek, geride kalanlara baş sağlığı dilemek, bu görevlerin başında gelir. Yakınları ölensin vasiyetini yerine getirmelidirler.

Ölen insanlar hayır ile yad edilmeli, ölümden ibret alınmalı, ölümü hatırlamak için kabirler ziyaret edilmelidir. Ölenin arkasından bağırıp çağırarak, yaka paça yırtarak ağlamak, cenazede alkış tutmak İslam'a uymayan davranışlardır.

²²Ebu Dâvud, Edeb 129. V, 352. İbnu Mâce, Edeb 2. II, 1209.

²³Tirmizi; Cenaiz; 76. III, 389.